Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities (MJSSH) (e-ISSN : 2504-8562)
2022, Volume 7, Issue 11, e001968
DOI: https://doi.org/10.47405/mjssh.v7i11.1968

Persepsi Komuniti Sabah Terhadap Impak Pembangunan Pelancongan Berasaskan Perspektif Alam Sekitar

(Sabah Community Perception towards Tourism Development Impact based Environmental Perspective)

Zulayti Zakaria[1], Ang Kean Hua[2*], Mohamad Pirdaus Yusoh[3]
Dg Junaidah Awang Jambol[4], Lindah Roziani Jamru[5], Adi Jafar[6]

[1]Program Sosiologi dan Antropologi Sosial, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Malaysia Sabah (UMS), Jalan UMS, 88400 Kota Kinabalu, Sabah, Malaysia.
Email: zulaytizakaria@ums.edu.my
[2]Program Geografi, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Malaysia Sabah (UMS), Jalan UMS, 88400 Kota Kinabalu, Sabah, Malaysia.
Email: angkeanhua@ums.edu.my
[3]Institut Kajian Orang Asal Borneo (BORIS), Universiti Malaysia Sabah (UMS), Jalan UMS, 88400 Kota Kinabalu, Sabah, Malaysia.
Email: pirdaus@ums.edu.my
[4]Program Sejarah, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Malaysia Sabah (UMS), Jalan UMS, 88400 Kota Kinabalu, Sabah, Malaysia.
Email: dgjunaidah@ums.edu.my
[5]Program Geografi, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Malaysia Sabah (UMS), Jalan UMS, 88400 Kota Kinabalu, Sabah, Malaysia.
Email: lindahroziani@ums.edu.my
[6]Program Geografi, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Malaysia Sabah (UMS), Jalan UMS, 88400 Kota Kinabalu, Sabah, Malaysia.
Email: adi.jafar@ums.edu.my

CORRESPONDING AUTHOR (*):
Ang Kean Hua
(angkeanhua@ums.edu.my)

KATA KUNCI:
Ekonomi
Pelancongan
Merancakkan
Mengawal
Mengurus

KEYWORDS:
Economy
Tourism
Stimulate
Control
Manage

CITATION:
Zulayti Zakaria et al. (2022). Persepsi Komuniti Sabah Terhadap Impak

ABSTRAK

Pembangunan aktiviti-aktiviti pelancongan di negeri Sabah adalah pada kedudukan yang selaras dengan misi-visi negara untuk meningkatkan ekonomi negara dan mencapai status sebagai Negara maju. Namun demikian, impak daripada pembangunan pelancongan berkebolehan dalam menyumbangkan kepada kesan-kesan sama ada positif atau negatif di negeri Sabah. Oleh itu, kajian penyelidikan ini dijalankan untuk mengkaji persepsi komuniti Sabah terhadap impak pembangunan pelancongan berasaskan perspektif alam sekitar. Kajian ini menggunakan perspektif kuantitatif, di mana pendekatan soal selidik diaplikasikan untuk tujuan pengumpulan data-data dan maklumat melalui persepsi penduduk tempatan. Sampel saiz yang berjaya dikumpulkan adalah 74 responden dan analisis yang digunakan dalam kajian ini adalah deskriptif. Berdasarkan dapatan kajian, menunjukkan populasi bertambah akan menggalakkan, merancakkan, dan meningkatkan aktiviti pelancongan melalui pembangunan landskap pesisir pantai, namun secara tidak langsung telah meningkatkan kesan negatif melalui pencemaran udara, pencemaran bunyi, pencemaran tanah, dan pencemaran

© 2022 by the authors. Published by Secholian Publication. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY).

Pembangunan Pelancongan Berasaskan Perspektif Alam Sekitar. *Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities (MJSSH), 7*(11), e001968. https://doi.org/10.47405/mjssh.v7i11.1968

air-laut. Namun penambahan populasi bukan hanya membawa kepada kesan negatif-minoriti kepada alam sekitar, malah impak positif seperti memelihara, melindungi, dan menjaga alam sekitar boleh dicapai secara sepakat oleh penduduk tempatan. Kesimpulannya, pembangunan aktiviti pelancongan boleh menjana dan merancakkan ekonomi negeri dan negara. Sememangnya tidak dapat dielakkan apabila pembangunan pelancongan dilakukan akan membawa kepada minoriti impak kepada alam sekitar, namun perkara ini harus dikawal dan diurus dengan betul dan tepat.

ABSTRACT

The development of tourism activities in the Sabah stated is in line with the national mission to improve the national economy and achieve the status of a developed country. However, the impact of tourism development is capable of contributing to positive or negative effects in the state of Sabah. Therefore, this research study was conducted to examine the perception of the Sabah community on the impact of tourism development based on an environmental perspective. This study uses a quantitative perspective, where a questionnaire approach is applied for the purpose of collecting data and information through the perception of local residents. The sample size that was successfully collected was 74 respondents and the analysis used in this study is descriptive. Based on the findings of the study, it shows that the increased population will encourage, stimulate, and increase tourism activities through the development of the coastal landscape, but indirectly has increased the negative effects through air pollution, noise pollution, soil pollution, and water-sea pollution. However, the increase in population does not only lead to negative impacts on the environment, but positive impacts such as preserving, protecting, and caring for the environment can be achieved unanimously by the local population. In conclusion, the development of tourism activities can generate and stimulate the economy of the state and the country. It is inevitable that tourism development will lead to a minority impact on the environment, but this should be controlled and managed properly and accurately.

Sumbangan/Keaslian: Kajian ini menyumbangkan kepada persepsi komuniti atau penduduk tempatan terhadap pembangunan sektor pelancongan berpaksikan pesisir pantai telah membawa impak kepada perspektif alam sekitar melalui pencemaran udara, pencemaran bunyi, pencemaran tanah, dan pencemaran air-laut.

1. Pengenalan

Pelancongan merupakan salah satu industri yang berkembang pesat di dunia, mempunyai sumbangan besar kepada pendapatan negara dari segi bukan sahaja pertumbuhan ekonomi negara tetapi juga mata wang pertukaran dan pekerjaan (World Travel and Tourism Council, 2014). Pada tahun 2019, pelancong domestik dan antarabangsa masuk Malaysia menyumbang kepada kira-kira RM86.1 bilion

© 2022 by the authors. Published by Secholian Publication. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY).

pendapatan, sekali gus menjadikannya menarik tumpuan pasaran (Tourism Malaysia, 2019). Ini mencerminkan sektor pelancongan Malaysia yang penting selepas industri pembuatan dan minyak sawit negara. Malah, industri pelancongan di Malaysia semakin terkenal di seluruh dunia sebagai salah satu tempat yang mesti dilawati di Asia.

Malaysia terdiri daripada tiga belas negeri dan tiga wilayah persekutuan, masing-masing mempunyai keunikan tersendiri yang membezakan satu negeri dengan negeri lain dari segi budaya, gaya hidup, dialek bahasa dan juga makanan (Tourism Malaysia, 2020). Oleh itu, negeri-negeri ini berusaha untuk bersaing dalam pelancongan industri, menawarkan pelbagai produk pelancongan semula jadi dan budaya untuk menjadi antara destinasi yang sering dikunjungi. Terletak di Borneo Utara Malaysia Timur, Sabah adalah yang kedua negeri terbesar di Malaysia yang mempunyai kepelbagaian semula jadi dan budaya. Kepelbagaian sedemikian, seterusnya, ditambah kepada industri pelancongan pengembaraan dan telah berkembang secara konsisten selama ini (Sabah Tourism Board, 2020). Sabah adalah antara destinasi pengembaraan eko di Malaysia kerana ia kepelbagaian budaya asli dan sumber semula jadi seperti pulau, pantai, laut, terumbu karang, hutan hujan, dan Gunung Kinabalu. Akibatnya, sumber-sumber ini mengurangkan pelbagai menampung permintaan pengunjung untuk aktiviti pelancongan pengembaraan (Sabah Tourism Board, 2020).

Banyak kajian tertumpu kepada persepsi penduduk tempatan terhadap pelancongan pulau dalam pelbagai isu mengenai ekonomi pulau dan pelaburan infrastruktur (Mohamad et al., 2020; Giannoni & Maupertuis, 2007), pengurusan mampan dan pembangunan pelancongan (Yang et al, 2015; Lenzen, 2008), kesan ke atas pulau sebagai destinasi pelancongan (Tano, Garau-Vadell, & Armas, 2014; Moyle Croy & Weiler, 2010; Carlsen, 1999), dan ekopelancongan (Aziz et al., 2018; Chao, & Chao, 2017; Hsu, Chen & Chuang, 2005; Hall, 1993). Walaupun kajian ini kebanyakannya memfokuskan pada kawasan destinasi pelancongan yang berbeza, sepanjang pengetahuan penyelidik, kajian adalah terhad dalam memfokuskan kepada persepsi warga tempatan mengenai pelancongan dengan perspektif alam sekitar. Selain itu, kebanyakan kajian lepas bukan dalam konteks Malaysia dan hanya sedikit sahaja yang dijalankan di Malaysia dengan hampir tiada di pulau-pulau Sabah khususnya. Oleh itu, kajian ini dijalankan bertujuan untuk mengkaji persepsi warga tempatan terhadap impak pembangunan pelancongan yang berasaskan perspektif alam sekitar. Dari perspektif akademik, mengesahkan punca cabaran yang dirasakan boleh menghuraikan teori yang sedia ada. Bagi pengurus pelancongan, pemahaman faktor-faktor yang menghasilkan cabaran dapat membantu mereka merancang tempat dan aktiviti dengan bersesuaian tahap cabaran dalam pengalaman yang datang daripada pengurusan.

2. Metod Kajian

Kajian penyelidikan ini tertumpu kepada kaedah kuantitatif, yang melibatkan soal selidik. Memandangkan penyelidikan ini dijalankan hanya tertumpu di Kota Kinabalu, Sabah, responden yang dipilih untuk menjawab soal selidik hanyalah kepada penduduk tempatan sahaja, terutamanya kepada orang-orang yang tinggal berdekatan dengan kawasan pinggir pantai, kawasan pinggir pergunungan, kawasan pinggir hutan, di mana keadaan ini boleh menyumbangkan kepada aktiviti-aktiviti pelancongan. Dalam proses mendapatkan maklumat daripada responden, satu set soal selidik telah direka bentuk dan dihasilkan mengikut objektif kajian, iaitu persepsi penduduk tempatan terhadap impak aktiviti pelancongan kepada alam sekitar. Soal selidik terbahagi kepada dua utama bahagian, bahagian A dan bahagian B. Bahagian A terlibat dengan soalan

© 2022 by the authors. Published by Secholian Publication. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY).

berkenaan profil sosial dan demografi responden seperti jantina dan bilangan tahun tinggal di Sabah. Sementara itu, bahagian B menumpukan kepada impak pembangunan pelancongan kepada alam sekitar. Bahagian ini direka menggunakan skala Likert, yang terdiri daripada lima (5) mata (1-Sangat Tidak Setuju, 2-Tidak Setuju, 3-Biasa, 4-Setuju, 5-Sangat Setuju). Dalam penentuan saiz sampel, penyelidik mensasarkan 100 responden dalam sebaran soal selidik kepada penduduk tempatan. Namun demikian, hanya 74 sahaja yang berjaya dalam kutipan soal selidik, di mana kesemua soalan dijawab dengan lengkap dan tiada ralat. Kajian penyelidikan ini hanya menumpukan kepada analisis deskriptif.

2.1. Kawasan Kajian

Dengan berkoordinat pada longitud: 5°15′N dan *latitude*: 117°0′E (Rajah 1), Sabah mempunyai jumlah keluasan 73 904 km^2 dan populasi sebanyak 3418785 orang pada tahun 2020 (City Population, 2022). Kedudukan geografi Sabah yang strategik telah membawa kepada tarikan pelancongan seperti pelancongan pulau (contohnya Pulau Mabul), pelancongan tanah tinggi (contohnya Gunung Kinabalu), pelancongan budaya (contohnya etnik Kadazan-Dusun), pelancongan alam semula jadi (contohnya kolam air panas poring), dan pelancongan flora dan fauna (contohnya Hutan Lipur Sepilok). Keadaan ini bukan sahaja membawa kepada peningkatan ekonomi negeri Sabah, malahan menarik perhatian penduduk bukan Sabah untuk bermigrasi ke negeri tersebut bagi mencari peluang pekerjaan. Merujuk pada Portal Rasmi Kerajaan Negeri Sabah (2022), iklim di seluruh negeri Sabah adalah iklim khatulistiwa atau lebih tepat ialah iklim tropika dengan anggaran suhu 32°C (90°F) bagi kawasan tanah rendah dan purata suhu 21°C (70°F) bagi kawasan tanah tinggi. Sabah secara kebiasaannya adalah panas dan cerah sepanjang tahun. Hujan juga adalah biasa sepanjang tahun, tetapi ia boleh menjadi jauh lebih lembap ketika musim Monsun Timur Utara (Oktober - Februari), dan panas atau kering antara bulan Mei dan September.

Rajah 1: Kawasan kajian di Kota Kinabalu, Sabah.

© 2022 by the authors. Published by Secholian Publication. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY).

3. Dapatan Kajian

Seperti yang dinyatakan terdahulu, kajian penyelidikan ini berjaya mengumpul seramai 74 orang responden dalam memberikan maklumat berkenaan dengan impak pembangunan pelancongan terhadap alam sekitar. Dalam analisis profil sosial dan demografi di bahagian A, seramai 19 responden atau 25.7% direkodkan adalah Lelaki, manakala 55 responden atau 74.3% adalah perempuan (Jadual 1). Dapatan kajian menunjukkan responden perempuan adalah lebih tinggi berbanding responden lelaki adalah kerana kebanyakan lelaki keluar bekerja manakala perempuan pula adalah suri rumah dan hanya berada di rumah sahaja. Selain itu, tempoh tinggal di Sabah bagi yang melebihi 9 tahun adalah 60 responden (atau 81.1%) dan juga merupakan jumlah yang paling banyak, diikuti oleh tempoh kurang daripada 1 tahun sebanyak 9 orang (atau 12.2%), tempoh 1 hingga 3 tahun adalah 3 responden (atau 4%), dan terakhir adalah tempoh 4 hingga 6 tahun (atau 2.7%). Keadaan ini amat penting bagi responden yang tinggal lama di Sabah kerana penduduk tempatan dapat merasai perkembangan sektor pelancongan bukan sahaja dari segi impak positif melalui penjanaan pendapatan seharian, malah impak negatif juga akan dirasai melalui kesan-kesan seperti pencemaran alam sekitar (Sundram & Gani, 2022; Rozelee et al., 2015). Bukan setakat itu sahaja, tempoh menetap di sesuatu kawasan yang lama akan memberikan maklumat yang tepat dan jitu dengan berdasarkan kepada pengalaman yang dihadapi oleh responden.

Jadual 1: Profil Sosial dan Demografi

Kategori	Frekuensi (N)	Peratusan (%)
Jantina		
Lelaki	19	25.7
Perempuan	55	74.3
Tempoh tinggal di Sabah		
< 1 tahun	9	12.2
1 hingga 3 tahun	3	4
4 hingga 6 tahun	2	2.7
7 hingga 9 tahun	-	-
> 9 tahun	60	81.1

Sementara itu, di Bahagian B adalah analisis deskriptif bagi persepsi penduduk tempatan terhadap impak pembangunan pelancongan berasaskan perspektif alam sekitar (Jadual 2). Skala Likert diaplikasikan ke dalam soal selidik di Bahagian B, di mana secara keseluruhannya menunjukkan graf adalah bersifat melengkung dari kiri ke arah kanan, atau berposisi negatif ke positif. Namun begitu, majoriti graf pada sasaran klimaks adalah di bahagian 'neutral' dan 'setuju'. Penilaian persepsi variabel oleh 'saya berpuas hati dengan kualiti bekalan air' menunjukkan keputusan 'neutral' mendahului sebanyak 32 orang, diikuti dengan 'setuju' dengan 23 orang, dan 'sangat tidak setuju' sebanyak 8 orang sahaja. Seterusnya, 'pengurusan yang baik terhadap sampah di sepanjang komuniti' meletakkan 'neutral' sebanyak 36 orang, diikuti oleh 'setuju' sebanyak 14 orang dan 'tidak setuju' sebanyak 13 orang. 'Rawatan air sisa adalah efektif' pula memperlihatkan 'neutral' sebagai pilihan terbanyak dengan 35 orang, disambung dengan 'setuju' sebanyak 20 orang, serta 'tidak setuju' sebanyak 9 orang. Variabel kelima adalah 'kesesakan lalu lintas berlaku secara sederhana' menunjukkan kedudukan pertama ialah 'neutral' dengan 38 orang, disambung dengan 'setuju' sebanyak 19 orang, serta 8 orang bagi 'tidak setuju' dan 'sangat setuju'.

© 2022 by the authors. Published by Secholian Publication. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY).

Seterusnya, dapatan kajian dengan susunan skala Likert daripada kedudukan pertama, kedua dan ketiga; menunjukkan keputusan bagi variabel 'aktiviti pelancongan dalam masyarakat adalah prihatin terhadap: (1) pencemaran bunyi (N>S>TS/SS); (2) pencemaran udara (N>S>SS); (3) pencemaran air laut (N>S>SS); dan (4) pencemaran tanah (N>S>SS).' Dengan kata lain, penduduk tempatan berpositif bahawa aktiviti pelancongan menjadi salah satu impak faktor untuk menyumbangkan sama ada positif atau negatif kepada alam sekitar. Diikuti dengan variabel pesisir pantai, antara maklumat yang diperoleh melalui persepsi penduduk tempatan adalah 'landskap pantai terpelihara (N>S>SS/TS)', 'ciri-ciri pesisir pantai diubah suai (N>S>SS)', 'tarikan pemandangan pesisir pantai (N>S>SS)', 'keboleh-akses pesisir pantai (N>S>SS)', dan 'pantai dilindungi dan dipelihara (N>S>SS/TS)'. Akhir sekali adalah berkaitan dengan variabel 'kawasan hijau dipelihara dengan baik (N>S>SS)' dan 'populasi bertambah (N>S>SS)' dimana kedua-dua juga adalah berpaksikan graf lencongan kepada positif.

Jadual 2: Persepsi penduduk tempatan terhadap impak pembangunan pelancongan berasaskan perspektif alam sekitar

Kategori	STS	TS	N	S	SS
Saya berpuas hati dengan kualiti bekalan air.	8 (10.8)	6 (8.1)	32 (43.2)	23 (31.1)	5 (6.8)
Pengurusan yang baik terhadap sampah di sepanjang komuniti.	4 (5.4)	13 (17.6)	36 (48.6)	14 (18.9)	7 (9.5)
Rawatan air sisa adalah efektif.	2 (2.7)	9 (12.2)	35 (47.3)	20 (27.0)	8 (10.8)
Kesesakan lalu lintas berlaku secara sederhana.	1 (1.4)	8 (10.8)	38 (51.4)	19 (25.7)	8 (10.8)
Aktiviti pelancongan dalam masyarakat adalah prihatin terhadap pencemaran bunyi.	1 (1.4)	10 (13.5)	38 (51.4)	15 (20.3)	10 (13.5)
Aktiviti pelancongan dalam masyarakat adalah prihatin terhadap pencemaran udara.	3 (4.1)	7 (9.5)	34 (45.9)	19 (25.7)	11 (14.9)
Aktiviti pelancongan dalam masyarakat adalah prihatin terhadap pencemaran air laut.	1 (1.4)	7 (9.5)	33 (44.6)	22 (29.7)	11 (14.9)
Aktiviti pelancongan dalam masyarakat adalah prihatin terhadap pencemaran tanah.	3 (4.1)	4 (5.4)	35 (47.3)	21 (28.4)	11 (14.9)
Landskap pantai di komuniti saya adalah terpelihara dengan baik.	3 (4.1)	9 (12.2)	32 (43.2)	21 (28.4)	9 (12.2)
Ciri-ciri pesisir pantai adalah kurang diubah suai.	2 (2.7)	8 (10.8)	34 (45.9)	21 (28.4)	9 (12.2)
Pemandangan pesisir pantai di komuniti saya adalah berkesan.	- (-)	7 (9.5)	33 (44.6)	22 (29.7)	12 (16.2)
Akses kepada pesisir pantai di komuniti saya adalah mudah untuk dikenal pasti.	1 (1.4)	6 (8.1)	30 (40.5)	22 (29.7)	15 (20.3)
Ruang pantai di komuniti saya dilindungi dan dipelihara.	1 (1.4)	11 (14.9)	28 (37.8)	23 (31.1)	11 (14.9)
Kawasan hijau awam di komuniti saya dipelihara dengan baik.	2 (2.7)	10 (13.5)	29 (39.2)	22 (29.7)	11 (14.9)
Populasi di komuniti saya bertambah dengan perlahan.	3 (4.1)	6 (8.1)	32 (43.2)	26 (35.1)	7 (9.5)

Nota: STS=Sangat Tidak Setuju; TS=Tidak Setuju; N=Neutral; S=Setuju; ST=Sangat Setuju.

Secara keseluruhannya, penduduk tempatan amat positif dengan pembangunan pelancongan yang berlaku di negeri Sabah. Penjanaan ekonomi harian meningkat berkali ganda melalui usaha kerajaan dan kerajaan negeri dalam membangun dan meningkatkan sektor pelancongan ini. Namun demikian, penduduk tempatan

© 2022 by the authors. Published by Secholian Publication. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY).

berpendapat bahawa aktiviti pelancongan telah menyebabkan berlakunya pencemaran seperti bunyi, udara, tanah dan air laut. Merujuk kepada dapatan kajian, sememangnya populasi di kawasan kajian meningkat secara perlahan-lahan melalui migrasi. Keadaan ini boleh dibuktikan melalui kesesakan lalu lintas yang berlaku di Bandar Kota Kinabalu. Secara tidak langsung, penambahan penduduk di Kota Kinabalu akan mendorong kepada permintaan sumber alam seperti tanah untuk membina kediaman, air bersih untuk aktiviti harian, peluang pekerjaan, serta fasiliti dan perkhidmatan yang lain untuk meningkatkan kualiti kehidupan seharian. Perkara ini akan menyumbangkan kepada impak negatif kepada alam sekitar seperti pencemaran udara dan bunyi melalui penggunaan automobil yang tinggi; pencemaran air (atau air laut) melalui penggunaan bot-bot; serta pencemaran tanah melalui aktiviti komersial, aktiviti penempatan, aktiviti perkilangan, dan lain-lain lagi, Adalah tidak mustahil apabila populasi meningkat secara drastik dan permintaan sumber alam meningkat, sudah pasti rawatan air sisa dan pengurusan sampah juga akan terjejas. Kesemua ini akan menjejaskan aktiviti-aktiviti pelancongan dan akan 'merebak' kepada penjejasan sektor ekonomi secara meluas.

Bukan dikatakan peningkatan populasi membawa kepada impak negatif dalam pembangunan negeri Sabah, tetapi penduduk yang ramai juga boleh merangsang dan merancakkan ekonomi negeri tersebut. Sebagai contohnya melalui pembangunan pelancongan, ciri-ciri tarikan pemandangan pesisir pantai yang indah dan menarik telah menggalakkan penduduk tempatan untuk membangunkan kawasan-kawasan lokal bagi kemudahan akses kepada pesisir pantai tersebut. Selain itu, landskap pantai yang dibangunkan masih terpelihara dan dilindungi dengan baik. Dengan kata lain, penduduk tempatan amat peka dengan keadaan semasa, di mana jika pesisir pantai tidak dijaga dan dipelihara dengan baik, maka penjanaan pendapatan seharian akan terjejas. Secara tidak langsungnya, perkara ini juga boleh membawa kepada kesan ekonomi yang negatif. Oleh sebab itu, penduduk tempatan akan senantiasa mengawasi dan memastikan sampah sarap akan dibuang ke dalam tong sampah yang disediakan, serta mengekalkan kawasan hijau seperti pokok-pokok kecil hidup dengan baik.

4. Kesimpulan

Secara kesimpulannya, pembangunan aktiviti pelancongan boleh menjana dan merancakkan ekonomi negeri dan negara. Sememangnya tidak dapat dielakkan apabila pembangunan pelancongan dilakukan akan membawa kepada minoriti impak kepada alam sekitar, namun perkara ini harus dikawal dan diurus dengan betul dan tepat. Sebagai contohnya, apabila landskap pesisir pantai dinaik taraf dan diubah suai untuk tujuan aktiviti pelancongan, maka kawasan-kawasan hijau masih perlu dipelihara dan dijaga dengan baik untuk mengelakkan 'keruntuhan' alam sekitar hijau ini.

Penghargaan (*Acknowledgement*)

Penulis ingin mengambil kesempatan ini untuk mengucapkan terima kasih kepada Pusat Pengurusan Penyelidikan (RMC), Universiti Malaysia Sabah (UMS) atas sokongan kewangan dalam menerbitkan jurnal artikel ini.

Kewangan (*Funding*)

Kajian ini dibiayai oleh Pusat Pengurusan Penyelidikan (RMC), Universiti Malaysia Sabah (UMS).

© 2022 by the authors. Published by Secholian Publication. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY).

Konflik Kepentingan (*Conflict of Interests*)

Penulis melaporkan tiada sebarang konflik kepentingan berkenaan penyelidikan, pengarangan atau penerbitan kajian ini.

Rujukan

Aziz, R.C., Hashim, NAAN & Awang Z. (2018). Tourism Development in Rural Areas: Potentials of Appreciative Inquiry Approach. *Journal of Tourism, Hospitality & Culinary Arts, 10*(1), 59-75.

Carlsen, J. (1999). Tourism impacts on small islands: a longitudinal study of community attitudes to tourism on the Cocos (Keeling) Islands. *Pacific Tourism Review, 3*(1), 25- 35.

Chao, Y.L. &Chao,S.Y. (2017). Resident and visitor perceptions of island tourism: greensea turtle ecotourism in Penghu Archipelago, Taiwan. *Island Studies Journal, 12*(2), 213-228.

City Population (2022). Sabah State in Malaysia. **City Population**: https://www.citypopulation.de/en/malaysia/admin/12__sabah/

Giannoni, S., &Maupertuis, M. A. (2007). Environmental quality and optimal investment in tourism infrastructures: a small island perspective. *Tourism Economics, 13*(4), 499- 513.

Hall, C. M. (1993). Ecotourism in the Australian and New Zealand sub-Antarctic islands. *Tourism Recreation Research, 18*(2), 13-21.

Hsu, C., Chen, G. C. T., & Chuang, C. (2005). An analysis of Wang-An Island eco-tourism and its sustainable management. *Journal of the Fisheries Society of Taiwan, 32*(4), 367-381.

Lenzen, M. (2008). Sustainable island businesses: A case study of Norfolk Island. *Journal of Cleaner Production, 16*(18), 2018-2035

Mohamad, S.R., Zainuddin,S.A., Nik Hashim,N.A.A., Abdullah,T., Anuar, N.I.M., Deraman, S.N.S., Azmi,N.F., Mohd Razali, N.A., & Zain, E.N.M. (2020). Validating The Measuring Instrument For The Determinants Of Social Commerce Shopping Intention Among Teenagers. *European Journal of Molecular & Clinical Medicine, 7*(6), 1877-1881.

Moyle, B., Croy, G. &Weiler, B. (2009). Tourism interaction on islands: The community and visitor social exchange. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research, 3*(4).

Portal Rasmi Kerajaan Negeri Sabah (2022). Pengenalan: Iklim. *Portal Rasmi Kerajaan Negeri Sabah*. https://sabah.gov.my/cms/?q=ms/content/pengenalan

Rozelee, S., Rahman, S., & Omar, S. I. (2015). Tourists' Perceptions on Environmental Impact Attributes of Mabul Island and Their Relationship with Education Factor. *Environ. Sci.Tourism & Environment, Social and Management Sciences, 15*(April), 146–152.

Sabah Tourism Board, (2020). Sabah Looking For New Tourist Attractions. *Sabah Tourism Board*. http://kepkas.sabah.gov.my

Sundram, S. D., & Gani, A. A. (2022). Importance Performance Analysis (IPA) on Tourism Destination Competitiveness in Mabul Island, Sabah. *International Journal of Academic Research in Business & Social Sciences, 12*(2), 110-129.

© 2022 by the authors. Published by Secholian Publication. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY).

Tano, D.G., Garau-Vadell, J. B., &Armas, U.D.L. (2014). Residents' Perceptions of Tourism Impacts on Island Destinations: A Comparative Analysis. *International Journal of Tourism Research, 16*(6), 578–585.

Tourism Malaysia (2020). *Tourism Malaysia*. Retrieved from https://www.tourism.gov.my

Tourism Malaysia (2019). *Tourism Malaysia*. Retrieved from https://www.tourism.gov.my

World Travel and Tourism Council (WTTC) (2014). Travel and Tourism: Economic Impact 2014 Malaysia.

Yang, C.L., Sharif, S.P., & Khoo-Lattimore, C. (2015). Tourists' Risk Perception of Risky Destinations: The Case of Sabah's Eastern Coast. *Tourism and Hospitality Research*, 1-16.

© 2022 by the authors. Published by Secholian Publication. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY).